

- набувають нагальності питання формування науково-інформаційних порталів як ключових елементів єдиного інформаційного простору держави;
- потребує певних пріоритетів розробка пошукових систем з інтерфейсами, що адаптуються користувачем відповідно до їхніх потреб;
- необхідно визначитись з вимогами до програмного забезпечення нового покоління, що поряд із автоматизацією традиційної бібліотечно-інформаційної

діяльності включатиме елементи продукування нових знань на основі глибокої аналітико-синтетичної переробки документних потоків.

Анатолій ЧЕКМАРЬОВ,
заст. генерального директора НБУВ,
с. н. с., канд. екон. наук
Олександр ЖАБІН,
н. с. НБУВ

Технології формування інформаційних ресурсів рукописної, друкованої, електронної україніки

11-12 жовтня 2005 р. у м. Києві Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського спільно з Асоціацією бібліотек України і Радою директорів наукових бібліотек та інформаційних центрів академій наук – членів Міжнародної асоціації академій наук провели міжнародну наукову конференцію «Інтелектуальні інформаційні технології у бібліотечній справі». У рамках конференції 12 жовтня відбулося засідання секції «Технології формування інформаційних ресурсів рукописної, друкованої, електронної україніки» (наук. кер. – д-р іст. наук, проф., директор Інституту рукопису Л. А. Дубровіна, д-р іст. наук, проф., зав. відділу національної бібліографії НБУВ В. Ю. Омельчук; учений секретар – канд. іст. наук, н. с. НБУВ Т. В. Міцан), до роботи якої було запрошено 75 осіб.

Серед присутніх були провідні спеціалісти та фахівці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України, Слов'янського університету, Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв, Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут», Київського національного університету культури і мистецтв, Наукової бібліотеки ЛНУ ім. І. Франка, Української академії друкарства, Державної історичної бібліотеки України, Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського, Рівненського державного гуманітарного університету.

У роботі секції взяли участь 52 вчених, фахівців у галузі книгознавства, бібліотечознавства, бібліографознавства і документознавства (з них 22 доктори і група аспірантів та дослідників). Було заслухано понад 30 доповідей. У процесі дискусії до обговорення актуальних проблем наукового опрацювання історико-культурної спадщини. Розглядалися питання сучасних інтелектуальних технологій, формування документних та документальних ресурсів.

У вступній промові д-ра іст. наук, проф., зав. відділу національної бібліографії НБУВ В. Ю. Омельчука підкреслювалися великі можливості новітніх інтелектуаль-

них інформаційних технологій у галузі бібліотечної справи, як основних чинників розвитку бібліотечознавства та книгознавства, розкрито методологічні та методичні аспекти формування репертуару україномовної книги як національного інформаційного ресурсу. У контексті діяльності наукових бібліотек особливо наголошено на значенні створення національних баз даних рукописної, друкованої, електронної україніки з урахуванням та обов'язковим використанням новітніх технологій.

У центрі уваги доповіді були проблеми наукової рестрації минулих і сучасних публікацій літературних й мистецьких творів Т. Шевченка та літератури про нього, як необхідної бази для успішного розвитку шевченкознавства. Сьогоднішнє шевченкознавство стало окремою самостійною галуззю українознавства. На порядку денному – нелегка праця нашої науки на ниві шевченкознавства, особливо упродовж наступних десяти років у контексті підготовки до 200-ліття ювілею Т. Шевченка.

У процесі підготовки до 200-літнього ювілею у контексті бібліографічної шевченкіани постають питання: по-перше, створення повного бібліографічного реєстру творів Шевченка, починаючи з 1840 р. По-друге, підготовка зведеного, переробленого, доповненого перевидання колективної праці «Бібліографія літератури про життя і творчість Т. Шевченка» (1963), а також бібліографічних видань НБУВ 1960–1980 рр. Наприкінці доповіді ґрунтовно розглянуто основні напрями розвитку бібліографічної шевченкіани.

Д-р іст. наук, проф., директор Інституту рукопису НБУВ Л. А. Дубровіна приєдналася до загальних положень промови О. Ю. Омельчука та коротко зупинилася на нових інтелектуальних технологіях підготовки традиційних наукових довідників рукописних фондів, архівних джерел, а також поділилася досвідом Інституту рукопису у підготовці та наповненні бази даних рукописних книг «Кодекс».

Питання розвитку електронного документу було розглянуто у доповіді м. н. с. відділу архівознавства і документознавства Інституту архівознавства НБУВ О. В. Сі-

чової «Основні аспекти впровадження електронного документообігу в Україні». Доповідачка представила та розкрила основні аспекти впровадження електронного документообігу на теренах України, визначила низку проблем створення та зберігання електронних документів, що виникають при використанні їх в управлінській діяльності, провела порівняння можливостей електронного документообігу і традиційного. Проаналізувала основні етапи переходу до електронного документообігу та стан цього процесу в Україні та зазначила, що основною вимогою впровадження систем автоматизації в установах і організаціях є належний рівень технічного забезпечення.

Про створення бази даних індивідуальних авторів на видання XV–XIX ст. йшлося у виступі Т. В. Коваль (н. с. відділу стародруків та рідкісних видань НБУВ) «Авторитетний файл індивідуальних авторів як основа формування бази даних стародруків». Доповідачка розглянула питання введення та пошуку інформації в автоматизованому режимі, окреслила коло проблем при створенні запису на окремі категорії авторів.

Доцент Міжнародного Слов'янського університету (м. Харків), канд. іст. наук В. Т. Петрикова у своїй доповіді «Краєзнавчі інформаційні ресурси в новій комунікаційній ситуації сьогодення: принцип еволюціонування» звернула увагу, що розвиток сучасних комунікаційних технологій та ускладнення соціальної структури сучасного суспільства призвели до виникнення нової комунікаційної ситуації – ключовою характеристикою цієї ситуації є зростання значення комунікації стосовно інших областей життєдіяльності соціуму – економіки, політики, культури. Доповідачка особливо наголосила, що проблема існування краєзнавчих інформаційних ресурсів у кожній області України та їхнього подальшого еволюціонування полягає у відсутності єдиних технологічних аспектів формування таких краєзнавчих інформаційних систем за критеріями видового наповнення, повноти вторинної інформації та рівня аналітико-синтетичної обробки краєзнавчих документів. Світовий попит на деталізоване розкриття всього різноманіття краєзнавчих документів України тільки формується, саме тому надбання еволюціонування краєзнавчих інформаційних ресурсів в Україні мають потребу свого технологічного оснащення.

Продовженням цієї теми був виступ зав. відділу Державної історичної бібліотеки України В. П. Кисельової. У доповіді «Формування електронної бази даних «Краєзнавчі ресурси обласних універсальних наукових бібліотек» у Державній історичній бібліотеці України» було підкреслено, що саме в ДІБУ в останнє десятиріччя на основі послідовної науково-дослідної роботи було сформовано сучасну концепцію бібліотечного краєзнавства, наголошено, що база даних «Краєзнавчі фонди ОУНБ» містить найповнішу інформацію про краєзнавчі фонди обласних універсальних бібліотек України.

Питання використання інтелектуальних інформаційних технологій при формуванні джерельної бази історії академічної науки зарубіжних країн присвячена доповідь

м. н. с. Інституту архівознавства НБУВ Г. В. Індиченко «Використання інтелектуальних інформаційних технологій при формуванні джерельної бази історії академічної науки зарубіжних країн», у якій на прикладі формування бази даних Лондонського Королівського товариства (Академії наук Великої Британії) розглядаються шляхи пошуку наукової інформації.

Напрямку створення національних баз даних рукописної, друкованої, електронної україніки також були присвячені доповіді: «Практика застосування штрих-кодів у бібліотечній справі та книготоргівлі» (доцент Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» Я. Є. Сошинська) та «Електронна Україніка: проблема збереження» (н. с. НБУВ Г. Г. Нежурбіда).

Науковій реконструкції та дослідженню комплексів рукописних документів, їх ґрунтовному аналізу, а також напрямку бібліотекознавства, книгознавства та джерелознавства був присвячений цілісний блок доповідей.

Так у доповіді редактора 1-ї кат. Інституту архівознавства НБУВ Г. В. Бойко «Документальна спадщина учених-хіміків НАН України у фондах Інституту архівознавства НБУВ» розглянуті архівні фонди особового походження видатних учених-хіміків НАН України, які зберігаються в Інституті архівознавства НБУВ. Наголошено, що документи особового походження сформовані в архівні фонди, у всій своїй сукупності характеризують особистість фондоутворювача, його службову та громадську діяльність, адже містять великий інформативний потенціал, який нині активно використовується багатьма дослідниками історії науки. Підкреслено, що значні перспективи у використанні мають такі документальні блоки фонду, як: наукові та творчі матеріали, документи з діяльності вчених та епістолярна спадщина, яка сприймається дослідниками на сьогодні як повновартісне історичне джерело.

Проблемі розкриття рідкісних фондів НБУВ присвячена доповідь с. н. с. НБУВ, канд. філол. наук О. К. Супрунюк «Книжкове зібрання «Товариства Український Народний дім у Торонто» в НБУВ: до проблеми розкриття фонду відділу зарубіжної україніки», у якій на прикладі книжкового зібрання «Товариства Українську Народний дім у Торонто», котре є однією зі складових інтелектуально-інформаційної бази даних НБУВ, було проаналізоване походження, історія комплектування та сучасний стан даного масиву, який містить рідкісні україномовні видання, що вийшли не тільки в діаспорі, а й на материковій Україні, і з огляду на різні історичні причини збереглися в невеликій кількості примірників або ж були втрачені. Накреслено перспективи наукового опрацювання фонду та його значення в контексті підготовки репертуарів зарубіжної україніки та національної бібліографії.

Зав. відділу стародруків та рідкісних видань НБУВ Г. І. Ковальчук у своєму виступі «Державний реєстр книжкових пам'яток України і український бібліографічний репертуар: питання співвідношення» наголосила, що державний реєстр книжкових пам'яток має бути складовою Державного реєстру національного культурного

надбання. Звернула увагу на те, що основними проблемами в організації роботи з укладання Державного реєстру книжкових пам'яток, які гальмують виконання цієї справи в межах держави загалом і в кожній бібліотеці зокрема, є відсутність належної координації цієї діяльності, недостатня популяризація та методична розробка даного завдання, невіршеність питань зведення інформації від бібліотек-учасниць проекту тощо. Зазначила, що український бібліографічний репертуар і державний реєстр книжкових пам'яток України – дуже важливі проекти, але це різні поняття, що мають свої критерії відбору та об'єкти бібліографування. У результаті цього маємо одержати різні джерела бібліографічної інформації

Виступ **Н. П. Бондар**, н. с. відділу стародруків та рідкісних видань НБУВ, «Унікальний примірник острозької Біблії 1581 р. із фондів НБУВ» був присвячений невідомому до сьогодні дослідникам мідериту визначного українського гравера XVIII ст. Г. Левицького із зображенням жінки з немовлям. Гравюра була вклеєна у примірник московського видання «Книги великих пастирів» 1665 р. із бібліотеки Києво-Софійського собору. На думку доповідачки, на мідериті зображено російську правительку Анну Леопольдівну з малолітнім сином Іоанном Антоновичем.

Доповідь присвячена с. н. с. відділу стародруків та рідкісних видань НБУВ **І. О. Ціборовської-Римарович** «Видання друкарні Луцького домініканського монастиря в зібраннях Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» Історії діяльності друкарні Луцького домініканського монастиря. Доповідачка звернула увагу, що в історико-краєзнавчих розвідках та книгознавчих публікаціях XIX–XX ст. відомості про друки луцьких отців домініканців фрагментарні й історія друкарні подається в загальних рисах. Виклала причини, які пояснюють відносно невеликий об'єм її продукції за обсягом друкованих творів та їхнім накладом, зазначила, що видання Луцької домініканської друкарні сьогодні рідко трапляються у фондах сучасних бібліотек, подала бібліографічні описи цих видань і коротку інформацію про них.

У доповіді н. с. НБУВ **Л. С. Новосьолової** «Формування зведеного каталогу-репертуару україномовні книги: методологічні та методичні аспекти» підкреслювалося, що головна мета зведеного каталогу-репертуару – відобразити всі відомості про україномовну книгу, видану не тільки на території України, але й за її межами та вказати її місцезнаходження (фонди бібліотек, музеї, архівів, бібліографічні джерела).

Розроблення Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського провідної теми українського бібліографічного репертуару «Україномовна книга» передбачає створення вперше на основі фондів НБУВ зведеного каталогу-репертуару україномовної книги у хронологічних межах 1798–1923 рр.

Зазначалося, що Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського проаналізувала видання бібліотек щодо кількості книг українською мовою в фондах бібліотек, врахувала власний досвід і дійшла висновку, що є всі підстави розглядати «Зведений каталог україно-

мовної книги» як найдоцільнішу форму відтворення частини бібліографічного репертуару.

Зведений каталог виконує роль і бібліографічного репертуару, що визначає його функції: культурно-історичну, книгознавчу й бібліотечну-бібліографічну. Його завдання – збереження культурної спадщини, облік національної книги.

У доповіді зав. відділу НБУВ **Л. О. Дегтяренко** «Інтелектуальна спадщина Ярослава Богдана Рудницького у фондах відділу зарубіжної україніки НБУВ» було проаналізовано склад та наукову цінність книжкової колекції видатного вченого-мовознавця, славіста зі світовим ім'ям, громадського діяча професора Ярослава Богдана Рудницького у фондах відділу зарубіжної україніки НБУВ. Розглянуті різні аспекти багатогранної діяльності видатного вченого та висвітлено ґрунтовний унесок Я. Б. Рудницького у розвиток сучасного мовознавства, фольклористики, бібліотечної справи тощо.

У доповіді м. н. с. **І. Г. Лиханової** «Бібліографічний покажчик «Книга в Україні, 1861–1917: інформаційні матеріали до Українського бібліографічного репертуару» відзначено, що видання хронологічно продовжує працю С. Й. Петрова «Книги громадянського друку на Україні, XVIII – перша половина XIX ст. Каталог» (1971).

Основу покажчика «Книга в Україні, 1861–1917» становлять матеріали картотеки, що була створена у 1971–1974 рр. за різними бібліографічними джерелами: каталогами провідних бібліотек (Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника, Державної історичної бібліотеки України, Національної парламентської бібліотеки України, Державної бібліотеки ім. В. І. Леніна у Москві та Державної публічної бібліотеки ім. М. Є. Салтикова-Щедрина в Санкт-Петербурзі), бібліографічними покажчиками. Обсяг картотеки складає близько 80 000 бібліографічних записів. До картотеки були включені видання, опубліковані українською та російською мовами в межах сучасної території України з 1861 по 1917 рік.

Сьогодні вийшло 7 випусків покажчика (літери А–І), що включають 22 122 бібліографічних записів. За своїм складом покажчик «Книга в Україні, 1861–1917» універсальний, він містить літературу з усіх галузей знань, є логічним продовженням ґрунтовної праці щодо розкриття репертуару вітчизняної друкованої спадщини другої половини XIX – початку XX ст.

Зав. відділу археографії Інституту архівознавства НБУВ, канд. іст. наук **С. В. Старовойт** наголосила, що фонд особового походження вченого НАН України є важливим і багатограним джерелом інформації у сучасних дослідженнях, оскільки до його складу входять документи, що характеризують ученого як науковця-дослідника, подають відомості про різні сфери його діяльності, біографію, окреслюють коло спілкування тощо. У її доповіді «Особовий фонд вченого НАН України як складова національного інформаційного простору» проаналізовано ступінь використання таких документів у сучасних біографічних, бібліографічних дослідженнях та роботах, присвячених історії науки на Україні, і розглянуто мож-

ливості створення різнопланових електронних баз даних на їх основі, доведено, що фонд особового походження вченого НАН України є повноцінною складовою національного інформаційного простору.

У доповіді н. с. відділу археографії Інституту архівознавства НБУВ **Т. В. Вересовської** «Особливості комплектування Архівного фонду НАН України особовими фондами видатних учених за межами Києва» висвітлено принципи та особливості комплектування Архівного фонду НАН України фондами видатних учених за межами Києва на прикладі наукових експедицій до м. Одеси, результатом яких стало включення до АФ НАН України документів таких вчених: академіків **Б. В. Буркинського** (економіст), **Ю. П. Зайцева** (гідробіолог), **В. П. Філатова** (офтальмолог), член-кореспондентів **Б. Я. Резніка** (педіатр), **М. П. Савчука** (зоолог), **В. П. Тульчинської** (мікробіолога) та **В. П. Цесевича** (астроном).

Історико-кодикологічним дослідженням музичних знаменних рукописних книг, які зберігаються у фондах Інституту рукопису НБУВ, присвячена доповідь аспірантки НБУВ **Є. С. Клименко** «Принципи організації каталогу музичної знаменної рукописної книги та перспективи створення комп'ютерного каталогу». Доповідачка представила деталізовану схему опису на основі методик, пов'язаних з палеографічним, філігранологічним, текстологічним вивченням цих унікальних пам'яток церковно-співочого мистецтва, зазначила, що структура опису відображає специфіку півчних книг: їхню типологію, фонетичні редакції текстів, види та особливості нотацій, розспіви тощо. Також для обговорення було представлено виявлені характерні особливості знаменних рукописних книг у різні періоди існування та створену модель структури збереження інформації в електронному вигляді.

У доповіді редактора 1-ї кат. відділу археографії Інституту архівознавства НБУВ **Т. В. Бородавко** «Документи особового фонду **І. Г. Підоплічка** як інформаційний ресурс у вивченні природничих наук» висвітлено життя і діяльність видатного вченого України у галузі зоології, палеології академіка **Івана Григоровича Підоплічка** та наголошено, що реконструювання біографічних даних і діяльності вченого стало можливим завдяки документам особового походження вченого, які зберігаються у Інституті архівознавства НБУВ. **О. П. Бодак**, редактор 1-ї кат. ІР НБУВ, у доповіді «Інформаційні ресурси україніки Інституту рукопису НБУВ як джерело з вивчення літературно-мистецької спадщини **М. Ю. Брайчевського**» досліджувала архівні документи **М. Ю. Брайчевського**, які включають не тільки наукові документи, а й значний масив творчих матеріалів. Проаналізовано

структуру інформаційних ресурсів особового архівного фонду **М. Ю. Брайчевського**, основні напрями його літературно-мистецької діяльності та розкрила перспективи вивчення літературно-мистецької спадщини видатного вченого з огляду на її виїткове значення для історико-біографічного дослідження особистості вченого.

Цікавими і змістовними були доповіді «Інформаційні ресурси мемуаристики діячів українського громадського руху другої пол. XIX ст.» м. н. с. НБУВ **А. В. Беззубець**, «Особовий фонд чл.-кор. НАН України **С. В. Юшкова**: історія формування та документний склад» м. н. с. НБУВ **О. Ю. Кондратенко**, «Енциклопедія бібліотеки як комплексне бібліографічне та краєзнавче дослідження історії бібліотеки» зав. відділу рукописних, стародрукованих та рідкісних книг ім. **Ф. П. Максимовича** Наукової бібліотеки ЛНУ ім. **І. Франка** **Н. П. Швець**, «Доля бібліотечних зібрань країн Європи (кін. XIX – поч. XX ст.)» доцента Київського національного університету культури і мистецтв **І. В. Тимошенко**, «Бібліографічна інформація про промислові каталоги: пошукові можливості друкованих та електронних джерел» викладачки Рівненського державного гуманітарного університету **Л. П. Пасічник** та ін.

У результаті зацікавленого обговорення представлених доповідей учасниками роботи секції у напрямі широкого запровадження інформаційних ресурсів рукописної, друкованої, електронної україніки було вироблено такі рекомендації:

- ❖ вдосконалювати інтелектуальні технології опрацювання рукописних, бібліографічних та архівних джерел;
- ❖ активно розвивати сучасні технології формування електронного масиву документів рукописної, архівної та книжкової спадщини, ефективно використовувати створені бази даних та сприяти впровадженню нових інформаційних технологій у практику бібліотечної діяльності;
- ❖ шляхом використання електронних носіїв широко залучати до наукового використання унікальні рукописні та книжкові фонди бібліотечних колекцій і зібрань, а також із використанням новітніх технологій створити архів копій рукописів, стародруків, рідкісних і цінних видань, які є пам'ятками історії та культури України.

Володимир ОМЕЛЬЧУК,
зав. відділу національної бібліографії НБУВ,
проф., д-р іст. наук
Тетяна МІЦАН,
н. с. НБУВ, канд. іст. наук